

МАЛАКА ОШИРИШ ЖАРАЁНИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ БОШҚАРУВ ХОДИМЛАРИНИНГ АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Ўткир Бердибоевич Саитмурадов
“Ўзбектелеком” акциядорлик компанияси

АННОТАЦИЯ

Таълим тизими бошқарув ходимлари малака ошириш жараёнида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш тингловчига ўзини шахс сифатида англаш, унинг имкониятларини аниқлаш, ёритиш, ўз-ўзини англашни шакллантириш, шахсий аҳамиятга эга ва ижтимоий жиҳатдан мақбул шахсий хусусиятлар ўз тақдирини ўзи белгилаш, ўзини ўзи англаш ва ўзини ўзи тасдиқлашни амалга оширишда ёрдам беришни назарда тутди. Мақолада малака ошириш жараёнида ахборот коммуникация компетентлигини ривожлантириш масалалари тўғрисида сўз юритилади.

Калит сўзлар. Компетентлик, фаолият, билим, кўникма, малака, сифат, компетентли ёндашув, ахборот, коммуникация, компьютер.

Компетентлик тушунчаси бўлажак мутахассисни касбий фаолиятга тайёрлашни нафақат талабанинг фанлардан олган билим, кўникма ва малакаларининг стандарт тизимини ўзлаштириш нуқтаи назаридан, балки ушбу билимларни малакали, сифатли қўллашлари учун шахсий сифатларни ривожлантириш нуқтаи назаридан ҳам кўриб чиқишга имкон беради. Сўнгги йиллардаги таълим ислохотининг мақсади “танлаган касби бўйича муваффақият қозонган ва муваффақиятли мамлакатда яшайдиган инсонларни тайёрлаш”дан иборат. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, компетентли ёндашув мақсадга эришиш учун энг муносиб илмий-назарий асосдир. Малака ошириш жараёнида таълим тизими ходимларининг ахборот коммуникация компетентлигини ривожлантириш бир қатор талабларни илгари суради.

Узлуксиз педагогик таълим амалиётида, таълимнинг бошқа соҳаларида бўлгани каби, малака ошириш тизими, унинг турли жиҳатлари ва элементлари ҳам яхши тадқиқ этилган ва илмий адабиётларда тақдим этилган. Таълим тизими бошқарув ходимлари малакасини ошириш масаласи Е.П.Белозерцев, А.Н.Волковский, С.Г.Воровщиков, Н.К.Гончаров ва бошқаларнинг илмий

ишларида тадқиқ қилинган. Бир қатор номзодлик ва докторлик диссертациялари малака оширишнинг турли жиҳатларига бағишланган [1].

АКТнинг жадал ривожланиши, шунингдек, қўшимча касбий таълим тизимида ўқув, бошқарув ва илмий жараёнларда ахборот-коммуникация технологияларини фаол қўллаш таълим муҳитини маълум даражада ўзгартиришга олиб келади. Аввало, “ахборот” ва “коммуникация” тушунчаларининг технологиялар билан боғлиқлигига эътибор қаратамиз. Ушбу тушунча технологияларнинг ахборот мазмуни ва коммуникатив имкониятларини бирлаштирилиб, компьютер тармоқларида ахборотни киритиш, қайта ишлаш, сақлаш, чиқариш, излаш ва узатиш методлари ва усуллари тизими, шунингдек ташкилотлар ва аҳолини ахборот-коммуникация маҳсулотлари ва хизматлари билан таъминлашга мўлжалланган замонавий ахборот, компьютер ва телекоммуникация технологияларини ҳамда уларни тартибга солиш тизимлари ва воситаларини бирлаштириш мажмуаси сифатида тушунилади.

Таълим жараёнини максимал даражада индивидуаллаштириш, глобал ахборот ресурсларидан интерактив фойдаланишни таъминлаш, жамоавий ахборот маҳсулотини яратиш, илмий-амалий муаммоларни жамоавий муҳокама қилишда иштирок этиш, лаборатория асбоб-ускуналаридан масофавий равишда тажриба-тадқиқот фаолиятини амалга ошириш, у ёки бу шаклда ўқув жараёнига қайта-қайта қайтиш имкониятига эга бўлиш таълим тизими ходимларининг ахборот коммуникация компетентлигини ривожлантиришнинг муҳим асослари ҳисобланади. “Бутун умр давомида таълим олиш” тушунчаси (lifelong learning) шу тушунчага яқиндир. Бунда янги билимларни олиш ва зарурий компетентликни ўзлаштиришда норасмий, текис бўлмаган таълим асосий рол ўйнайди. Иккинчидан, таълим хизматлари истеъмолчиси ушбу имкониятдан исталган вақтда ва исталган даврда фойдаланиши мумкинлигини кўзда тутати.

Шунингдек, ҳар бир инсон бутун умр давомида ўз билим, кўникма ва дунёқарашини кенгайтириш ҳамда касбий компетентлигини, ўзгарувчан, мураккаб ва ўзаро боғлиқ дунёга мослашиш қобилиятини ривожлантиришни ўрганиш имкониятига эга бўлиши керак. Қўшимча касбий таълим амалиёти ва айрим ижтимоий тадқиқотларнинг [2] кўрсатишича бугунги кунда бир марта олинган асосий педагог кадрнинг меҳнат бозорида беш йил рақобатбардошлигини таъминлайди. Узлуксиз таълим элементи сифатида тез ўзгарувчан дунёда кадрларнинг зарур малакасини сақлаб қолишнинг зарур

бўлмоқда. Хусусан, таълимни анъанавий таълим муассасаларида, таълим олувчиларга маълум шаклда олиб бориш тўхтатилмоқда. Малака ошираётган ва касбий қайта тайёрлашдан ўтаётган, иккинчи касбий таълимни олаётган фуқаролар сонининг ўсишига қарамай, узлуксиз таълим тизимининг кўлами, унинг салоҳияти ўсиб бораётган иқтисодиёт ва ижтимоий соҳани ривожлантириш эҳтиёжларига мос келмайди. Қайта тайёрлаш ва малака ошириш тизими турли фаолият соҳаларида банд бўлганларнинг 5-10 фоизини қамраб олади. Йилига иш билан банд бўлганларнинг 25-30 фоизини малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш, шунингдек, катталар таълимининг бошқа шакллари ривожлантириш зарур меъёр бўлиши керак. Жамиятнинг юқори малакали мутахассисларга бўлган эҳтиёжини самарали ҳал қилиш учун аҳолининг таълимга бўлган турли хил талаблари ва долзарб амалиёти, шунингдек, шахсни ривожлантириш муаммоси, масофавий малака оширишни қўллаб-қувватлаш керак.

Мамлакат иқтисодиёти, ижтимоий-сиёсий ҳаётида амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар бугунги кунда касб-ҳунар таълимининг барча йўналишлари, жумладан, педагогика йўналиши бўйича 40 миллиондан ортиқ кишининг малакасини ошириш ва қайта тайёрлашни тақозо этмоқда.

Шунингдек, “узлуксиз таълим” тушунчасини аниқлаштириш керак. Жаҳон амалиётида “узлуксиз таълим” тушунчаси жуда кўп атамалар билан ифодаланган, жумладан: “давом этувчи таълим” (continuing education), умрбод таълим (lifelong education), доимий таълим (permanent education), кейинги таълим (Weiterbildung) ва бошқалар. “Узлуксиз таълим” тушунчасини “қисмларга бўлган ҳолда” бутун умр давомида ишдан ажралган ҳолда таълим муассасасида, таълимни бошқа фаолият, асосан иш билан алмаштирган ҳолда узоқ муддатли таълим билан боғлаш мумкин.

В.М. Монаховнинг фикрига кўра, узлуксиз таълим жараёни (мактаб, олий ва малака ошириш) параллел таълимнинг турли шакллари билан тўлдирилиши керак [3]. Бундай янги шакл замонавий инновацион ахборот-коммуникация технологиялари билан классик таълимнинг илғор жиҳатларини умумлаштирадиган ва асосан қўшимча ёки муқобил таълим шакли бўлган масофавий малака оширишни қўллаб-қувватлаш бўлиши мумкин.

Узлуксиз таълим концепциясини ривожланишида маълум даврийлик мавжудлигини кўрсатади, масофавий малака ошириш тизимини ривожлантиришни дастлабки баҳолаш учун, хусусан: аниқлаш босқичи

(ривожланишнинг дастлабки босқичи, бунда масофавий таълим тизимининг мақсадлари, вазифалари, функциялари ва тамойиллари ишлаб чиқилади); феноменологик босқич (масофадан кузатишнинг моҳияти ўрганилади, унинг амалий аҳамияти ёритилади); масофавий малака оширишни тизимининг назарий-методик асосларини изоҳлайди ва турли моделларни ишлаб чиқиш билан яқунланади; амалий қўллаш босқичи (турли муассасалар фаолиятида моделларни синовдан ўтказиш ва амалга ошириш).

Таълим тизими бошқарув ходимлари малака ошириш жараёнининг назарий-методик асослари ҳақида гапирганда, биринчи навбатда, “педагогика методологияси” атамасининг замонавий талқинини аниқлаш керак, айниқса кейинги йилларда унинг маъноси маълум даражада ойдинлашган. Н.Д.Никандров томонидан педагогика методологиясини тушунишга янгича муносабат шакллантирилган, унинг фикрига кўра педагогика методологияси нафақат билим, балки педагогик воқеликни ўзгартириш ҳақидаги билимлардир [4].

Таълим тизими бошқарув ходимлари малака ошириш жараёнида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш тингловчига ўзини шахс сифатида англаш, унинг имкониятларини аниқлаш, ёритиш, ўз-ўзини англашни шакллантириш, шахсий аҳамиятга эга ва ижтимоий жиҳатдан мақбул шахсий хусусиятлар ўз тақдирини ўзи белгилаш, ўзини ўзи англаш ва ўзини ўзи тасдиқлашни амалга оширишда ёрдам беришни назарда тутати.

Педагог кадр тадқиқ қилинаётган фаолият жараёнида асосий шахс ҳисобланади. Унда намоён бўлган мотивлар, мавжуд билим, кўникма ва малакалар даражасидан келиб чиқиб, малака ошириш жараёнини ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ташкил этиш мазмуни ва педагогик воситалари танланади. Бошқача қилиб айтганда, педагог шахси масофавий малака ошириш жараёнида тизимни ташкил этувчи омил ҳисобланади.

Таълим тизими бошқарув ходимлари малака ошириш жараёнининг самарадорлиги фақатгина ходимнинг фаоллиги билан белгиланмайди, бу ерда ўқитувчилар (тьюторлар), масофавий таълим маркази ходимлари, таълим муассасаси маъмурияти, таълимни бошқариш органлари ва бошқаларнинг ҳам кузатуви аҳамиятли ҳисобланади. Бундан ташқари, ўқитувчилар (тьюторлар), масофавий таълим маркази ходимлари, шунингдек, таълим ходимлари ушбу фаолиятнинг тенг ҳуқуқли иштирокчилари ҳисобландилар. Бошқача айтганда,

масофавий малака ошириш жараёни таълим тизими бошқарув ходимлари ва ўқитувчилар (тьютор)нинг иштироки тенг асосда амалга оширилади.

А.Г.Теслиновнинг фикрига кўра, таълим тизими бошқарув ходимлари масофавий малака ошириш жараёнида етакчи мотивлар сифатида: малака ошириш (касбий такомиллашиш, ўз фаолияти ва касбини ўзгартириш ва ривожлантириш); одамларни бошқариш самарадорлигини ошириш (таълимда, назария ва амалиёт ўзлаштиришда, ўқитишда юқори фаоллик); мартаба истиқболлари (нафақат билимларни тўлдириш, балки янги алоқалар ва рақобатдош устунликларга эга бўлиш имконияти); дунёқарашни кенгайтириш учун таълим олиш (тингловчилар учун таълим жараёнининг сифат даражаси муҳим); мулоқотга бўлган эҳтиёжни қондириш (Интернет глобал тармоғида коммуникатив мулоқот); АКТ компетентлигини шакллантириш ва ривожлантириш [5]. Малака ошириш жараёни ходимнинг ахборот-коммуникация компетентлигини шакллантириш механизми билан боғлиқ бўлиб, касбий такомиллашиш, ўз фаолияти ва касбини ўзгартириш ва ривожлантиришда рағбатлантирувчи вазифани бажаради.

REFERENCES

1. Скорнякова, Э. Р. Коммуникационно-информационная модель развития образовательного учреждения в условиях лингвистической среды / Э. Р. Скорнякова, Е. В. Харчилава // Академический вестник. Вестник Санкт-Петербургской академии постдипломного педагогического образования. - 2014. - № 1 (24). - С. 96-100.
2. Амонашвили, Ш. А. Императивное обучение и его недостатки / Ш. А. Амонашвили // Мир науки, культуры, образования. - 2007. - № 1. - С. 76- 78.
3. Монахов В. М. Введение в теорию педагогических технологий : монография / В. М. Монахов; М-во науки и образования РФ, Федер. агентство по образованию, Межвуз. центр дистанц. образования МГОПУ им. М. А. Шолохова, Волгоград. гос. пед. ун-т. - Волгоград : Перемена, 2006 (Волгоград : Перемена). - 318 с. : ил. ; 20 см. - Библиогр.: с. 299-316
4. Никандров Н.Д. Известия РАО. 2003. № 1. - С. 3-22.
5. Теслинов А. Г. Развитие систем управления: методология и концептуальные структуры. – М.: «Глобус», 1998